

УДК 657.471.27.10.0

Безверхня Ю.В.,
к.е.н., доцент
Таврійський державний
агротехнологічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

***Анотація.** У статті визначені передумови автоматизації управлінського обліку, проаналізовано етапи автоматизації та її вплив на прийняття управлінських рішень, обґрунтовано впровадження інформаційних систем управлінського обліку, зазначено наявність переваг та недоліків різних форм автоматизації, запропоновано використання індивідуального підходу до впровадження автоматизованого управлінського обліку на кожному окремому підприємстві*

***Ключові слова:** автоматизація, управлінські рішення, управлінський облік, інформація.*

Постановка проблеми. Останнім часом у нашій країні підприємства стали юридично й економічно самостійними та конкурують на полі ринкової економіки. Ефективне управління виробничою діяльністю кожного підприємства все більше залежить від рівня інформаційного забезпечення його окремих підрозділів і служб.

На сьогодні більшість вітчизняних підприємств ведуть бухгалтерський облік поставлений таким чином, щоб інформація, яка в ньому міститься, була придатна для оперативного управління та аналізу.

Як свідчить практика, підприємства, що мають складну виробничу структуру, гостро потребують оперативної економічної та фінансової інформації, що допомагає оптимізувати витрати і фінансові результати, приймати обґрунтовані управлінські рішення. На жаль, прийнятті керівництвом рішення щодо розвитку та організації виробництва не обґрунтовуються відповідними розрахунками і, як правило, носять інтуїтивний характер.

Інформація, що необхідна для оперативного управління підприємством, міститься в системі управлінського обліку, який вважають одним з нових і перспективних напрямків бухгалтерської практики.

Управлінський облік можна визначити як самостійний напрям бухгалтерського обліку підприємства, який забезпечує управлінський апарат інформацією, що використовується для планування, управління, контролю й оцінки підприємства у цілому, а також його структурних підрозділів. Автоматизація, як бухгалтерського, так і управлінського обліку дозволить прискорити процес надання інформації, що необхідна для цілей управління. Таким чином, актуальність даної теми обумовлена потребами підприємства у своєчасній та якісній інформації.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням проблем управлінського обліку займалися такі вітчизняні вчені: В. Андрусак, Ф. Бутинець, С. Голов, Г. Кірейцев, В. Жук, В. Костюченко, Н. Малюга, С. Панасейко, І. Панасейко, В. Сопко, В. Пархоменко, М. Реслер, М. Шигун та багато інших. За кордоном дослідженню цього питання приділяли увагу Д. Баррі, У. Бек, С.А. Діпіаза, Р. Екклз, Б. Лева, Д. Уїтні, Л. Лесков, Н. Наумов тощо.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення сучасних проблем інформатизації та майбутніх перспектив автоматизації управлінського обліку при прийнятті управлінських рішень на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах господарювання інформаційні технології займають все більш вагоме місце. Без комп'ютерної обробки даних не обходиться не один поважний відділ будь-якого підприємства. Автоматизація бухгалтерського обліку набуває повального характеру. Тож облікова інформація для управлінських потреб також потребує своєї специфічної форми автоматизації.

Сьогодні українським підприємствам надається право самостійно розробляти власні виробничі програми, плани виробничого і соціального розвитку, визначати стратегії цінової полі-

тики, отже, суттєво зростає відповідальність керівників за прийняті ними управлінські рішення.

Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю всередині підприємства

За висловом професора Ф.Ф. Бутинця [1, с.32] управлінський облік, на відміну від фінансового, спрямований на отримання інформації не про фактичну вартість майна, витрат і доходів, стан розрахунків і зобов'язань, а на визначення та вивчення факторів, обставин та умов, що впливають на господарську діяльність підприємства. Його мета – надати інформацію для прийняття управлінських рішень та перевірити ефективність їх виконання.

Це підсистема єдиного бухгалтерського обліку, що не регулюється законодавчо і становить комерційну таємницю підприємства. Він орієнтується на внутрішніх користувачів та надає деталізовану інформацію, необхідну для оперативного управління підприємством, планування та контролю.

Розвиток управлінського обліку на сучасному етапі полягає в поєднанні таких функцій, як планування, облік, контроль і аналіз. Результатом такого поєднання має бути система інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, обслуговувати яку повинен управлінський облік [2, с.8].

Впровадження управлінського обліку у вітчизняну практику потребує вирішення низки проблем, основними з яких є відсутність:

чіткого уявлення про сутність, методи та прийоми управлінського обліку серед вітчизняних економістів;

рекомендацій щодо впровадження управлінського обліку на підприємствах України;

спеціалістів-практиків, здатних організувати систему управлінського обліку на вітчизняних підприємствах.

Для прийняття оперативних і ефективних рішень керівникам необхідна достовірна інформація про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Основними факторами, що сприяють зростанню ролі управлінського обліку, є:

- посилення конкуренції;

- розвиток автоматизації виробничих процесів, а також нових методів управління;

- використання комп'ютерної техніки для управління та автоматизація облікових процесів на підприємстві.

Так, М. Реслер вважає, що переваги впровадження автоматизованого управлінського обліку на підприємстві очевидні [3, с.322]. Цей інструмент управління робить прозорою структуру витрат компанії, адже витрати, які раніше були розкидані по узагальнених статтях бухгалтерської звітності (яка у переважній більшості випадків готується з метою представлення зовнішнім користувачам), стають впорядкованими за об'єктами витрат і процесами, притаманними саме даному підприємству, і доступними для подальшого аналізу. Це дозволяє керівникам компанії приймати адекватні рішення щодо асортиментної політики, доцільності освоєння нових ринків, підвищення ефективності бізнес-процесів, оптимізації організаційної структури, визначення інвестиційної політики, формування ціни на продукцію.

Ефективний управлінський облік на підприємстві вимагає наступних умов для побудови та автоматизації:

розробки управлінського плану рахунків і управлінської облікової політики;

визначення аналітиків, які будуть необхідні для проведення коректного аналізу управлінської звітності;

розробки формату відображення управлінської звітності (наприклад, який вигляд будуть мати звіт про рух грошових коштів, звіт про прибутки і збитки, баланс) та визначення методів отримання даних для заповнення цих форм;

створення карт, схем, за якими дані з бухгалтерського обліку будуть переноситися на управлінський план рахунків (mapping);

формулювання та закріплення норм таких регламентних процедур, як нарахування амортизації, закриття рахунків, рознесення витрат, тощо [4, с.54].

Кожний керівник, а тим більше засновник, хоче бачити результати діяльності підприємства в цілому, а також у розрізі різних відділів, філій або різних напрямків діяльності. У цей час багато підприємств використовують тим або іншим способом програми, що автоматизують управлінський облік і формування управлінської звітності.

Ці програми можна умовно поділити на 5 груп, які одночасно є й свого роду етапами автоматизації [5, с.18]:

1. Електронні таблиці (Excel, Lotus і т.д.).
2. Програми бухгалтерського обліку з можливістю ведення в них управлінського обліку.
3. Програми написані власними силами (макроси в Excel, SQL Server і т.д.).
4. Профільні програми для управлінського обліку.
5. ERP-системи (комплексна автоматизація підприємства), у рамках яких використовується блок по веденню управлінського обліку.

Часто фінансовий директор або навіть керівник підприємства постає перед вибором, у якій програмі вести управлінський облік. Розглянемо основні етапи автоматизації управлінського обліку, через які проходить практично будь-яке підприємство.

Як правило, підприємство починає вести облік і формувати різні види звітів в Excel. Цей вибір обумовлений широким поширенням даної програми, достатньо великим набором інструментів і функцій для побудови звітів. Excel на першому етапі діяльності підприємства зручний по багатьох параметрах: не стабільний формат звітності, постійні зміни пов'язані з розвитком підприємства, недостатньо кваліфікований персонал не дозволяють підприємству розраховувати на впровадження комплексної системи управлінського обліку, обмежуючись лише вибірковими звітами часом не пов'язаними в єдину систему обліку. З розширенням діяльності підприємства з'являється необхідність у більш складній системі обліку, у якій бере участь велика кількість людей. Напівавтоматизована система, побудована із застосуванням електронних таблиць Excel уже не задовольняє вимоги підприємства, тому що вона стає неповороткою у зв'язку із значно збільшеною кількістю фінансових операцій і не дозволяє оперативно одержувати необхідні звіти [6, с.51].

Після появи зростаючої кількості операцій багато підприємств намагаються поєднати дані бухгалтерського обліку з управлінським. У цьому випадку переслідується основна мета – розвантажити фінансових менеджерів і покласти частину роботи з формування фінансової звітності на бухгалтерів. Однак це звичайно пов'язано з появою додаткових проблем по обслуговуванню та підтримці системи в робочому стані. У першу чергу, труднощі полягають у сполученні даних бухгалтерського й управлінського обліку. На догоду спрощення введення даних, підприємство втрачає на якості одержуваної інформації: дані бухгалтерського обліку не дозволяють забезпечувати підприємство коректними даними управлінського обліку. Постає питання про альтернативні способи автоматизації управлінського обліку [7, с.35].

Наступні етапи розвитку автоматизації управлінського обліку на підприємстві (3-й та 4-й) автоматизація управлінського обліку власними силами та впровадження на підприємстві спеціалізованої системи управлінського обліку. Іноді, оминаючи 2-ий етап, підприємство переходить відразу до 3-го та 4-го етапу. Це достатньо розумне рішення, якщо врахувати той факт, що сполучення автоматизації бухгалтерського й управлінського обліку тільки на 10-15% може дати позитивний ефект. При створенні програмного продукту автоматизації управлінського обліку власними силами (3-й етап), найчастіше беруть участь представники фінансового відділу або відділу управлінського обліку у написанні робочого завдання на створення програмного забезпечення. Далі автоматизована система займається розробкою даної програми, а впровадження відбувається спільними силами. Успіх такої автоматизації, в першу чергу, залежить від кваліфікації фахівців, що обслуговують автоматизовані системи управління, та фінансових менеджерів. Якщо підприємство зайняте у сфері середнього бізнесу, то цього виявляється цілком достатньо, щоб повністю задовольнити потреби керівників відділів і засновників в одержанні управлінської звітності. Більше того, фахівці з автомати-

зації систем управління цілком можуть змінити структуру системи, у зв'язку зі змінами в самому підприємстві або в напрямках його діяльності.

Альтернативою третьому етапу є придбання спеціалізованого програмного продукту з управлінського обліку. Вони бувають двох видів: універсальні та «не універсальні». Універсальні, а саме ті, що підходять до будь-яких типів ми не будемо розглядати, тому що вони не можуть задовольняти одночасно різним підприємствам, з різною організаційною й фінансовою структурою, з різною обліковою політикою тощо.

Спеціалізовані програми, створені під конкретне підприємство для ведення управлінського обліку, найбільше підходять для підприємств. Нагадаємо, що тут мова йде про ті програмні продукти, які не є універсальними, тобто на базі однієї платформи розробляється унікальна модель під конкретне підприємство (аналогічно відбувається впровадження ERP-систем) [8, с.442].

Впровадження ERP-системи досить тривала й дорога операція, що при вдалому впровадженні дозволяє автоматизувати не тільки ведення управлінського обліку, але й автоматизацію процесу керування закупівлями, запасами, діловодством тощо. Однак керівників підприємств зупиняє занадто висока ціна програмного продукту, послуг із впровадження та занадто висока ймовірність невдалого впровадження.

Використання даних різних модулів ERP-системи в розрізі загальних довідників і аналітичних даних дозволяє оперативно формувати необхідні управлінські звіти.

Основними перевагами даного варіанту автоматизації обліку є: забезпечення даними про діяльність будь-якого співробітника компанії в реальному часі в будь-якому розрізі (тобто розгорнутого управлінського обліку); значне підвищення ефективності роботи підприємства, її прозорості, а також зростання фінансової та виробничої дисципліни працівників; складання бухгалтерської та управлінської звітності на основі однієї і тієї ж первинної інформації; вбудовані функції контролю за обліковими операціями [9, с.218].

Отже, постає питання, чи повинне підприємство пройти всі ці етапи, чи можна вибрати один із наявних способів автоматизації і на ньому зупинитись.

Всі розглянуті варіанти автоматизації управлінського обліку, звичайно ж, мають право на існування, однак основна причина, яка провокує проблему при веденні управлінського обліку та, що кожне підприємство в період свого існування піддається різним змінам в організаційній, фінансовій структурі, змінам у напрямках діяльності, збуту тощо. Відповідно, змінюється й структура системи управлінського обліку. Однак не можна однозначно визначити, в якій програмі легше буде зробити поточні зміни, не порушивши при цьому логіки розрахунків.

З іншого боку, у більшості випадків набагато простіше й, саме головне, дешевше вносити зміни в програми, створені власними силами або спеціалізовані «не універсальні» програми по управлінському обліку. Тому що в програмах, створених самотужки, для користувачів зрозуміла логіка розрахунків, а що стосується спеціалізованих «не універсальних» програм по управлінському обліку, у них, як правило, закладена можливість внесення серйозних змін структури системи.

Далі проаналізуємо позитивні та негативні сторони усіх перелічених вище етапів автоматизації управлінського обліку:

1. Електронні таблиці Excel.

Плюси: не вимагає витрат на придбання програмного забезпечення (входить до пакету програм Microsoft Office), відсутня необхідність у навчанні персоналу роботі на даному програмному забезпеченні; широкі можливості форматування звітів; побудови будь-яких графіків.

Мінуси: більша ймовірність появи в розрахунках помилок, мимовільного видалення даних; напівавтоматизований режим роботи; для одержання консолідованої звітності необхідно багато часу для збору даних; закладена архітектура у файлах Excel не дозволяє одержувати звіти за будь-який період часу.

2. Програми бухгалтерського обліку з можливістю ведення в них управлінського обліку.

Плюси: при вдалому настроюванні дозволяє заощадити досить багато часу на введення операцій, тому що дані, внесені бухгалтером, попадають і в управлінську звітність.

Мінуси: несумісність бухгалтерських даних з даними управлінської звітності, складність у впровадженні даної системи й технічному супроводі, більші витрати ресурсів при необхідності зміни структури програми.

3. Власні розробки.

Плюси: при достатньо високій кваліфікації фахівців АСУ та фінансових менеджерів велика ймовірність одержання програми автоматизації управлінського обліку, що відповідає всім необхідним вимогам. Можливість безболісної зміни структури системи.

Мінуси: необхідний час для розробки даного програмного продукту, необхідність постійної підтримки й настроювання програмного продукту, велика ймовірність появи помилок у створюваній програмі.

4. Спеціалізовані програми управлінського обліку.

Плюси: невисока ціна, впровадження програми за короткий проміжок часу, що відповідає всім необхідним вимогам.

Мінуси: необхідність залучення сторонніх фахівців для істотної зміни структури системи.

5. ERP-системи.

Плюси: широкі можливості автоматизації всіх процесів підприємства; швидке впровадження (декілька місяців); великі можливості щодо моделювання, планування, аналізу та конфігурації звітності; можливості по автоматизації всіх контурів планування; додаткові можливості для консолідації даних по декількох підприємствах; відносно невисока вартість впровадження.

Мінуси: висока вартість системи, проблеми з адаптацією під конкретні умови, складності у зміні впровадженої архітектури системи.

Висновки. Із зазначеного можна зробити висновок, що управлінський облік охоплює всі види інформації для внутрішнього використання на всіх рівнях управління, тому основна його мета полягає у створенні корисної інформації для надання допомоги керівництву в плануванні, контролі, прийнятті рішень. На кожному етапі його автоматизації є свої переваги та недоліки, над якими ще необхідно працювати.

Аналізуючи різні варіанти автоматизації управлінського обліку, керівництво може обирати той, що найбільше підходить саме для даного підприємства. Тобто, ми пропонуємо використовувати суцільно індивідуальний підхід до процесу з урахуванням кожного окремого підприємства. Однак, до того, як приймати кінцеве рішення, необхідно обов'язково ознайомитись з тими проблемами, які були висвітлені у нашому дослідженні.

Список літератури

Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, Г.Г. Кірейцев та ін.; під ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 726 с.

Андрусак В.М. Управлінський облік як система бухгалтерського обліку / В.М.Андрусак // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. - №3(69). – С. 3-9.

Реслер М.В. Загальні підходи до впровадження автоматизованого управлінського обліку / М.В.Реслер // Бізнесінформ. – 2013. - №1. – С.321-323.

Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник / С.Ф. Голов. – 4-те вид. – К.: Лібра, 2008. – 704 с.

Крылов С.И. Автоматизация управленческого учета и формирования отчетности / С.И.Крылов // Управленческий учет. – 2015. - №3. – С. 16-21.

Лесков Л. Система автоматизации управленческого учета как инструмент в конкурентной борьбе / Л. Лесков // Финансовый менеджмент. – 2009. - №3. – С. 49-54.

Наумов Н.Н. Этапы развития управленческого учета / Н.Н. Наумов, В.В. Белан // Учет и аудит. – 2008. - №3. – С.34-39.

Ілляшенко К. В. Інформаційні системи управління в обліку й аналізі аграрних підприємств // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – №. 4. – С. 440-445.

Панасейко С.М. Рівні автоматизації управлінського обліку на підприємстві / С.М. Панасейко, І.М. Панасейко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». - 2011. - № 5(2). – С. 216-220.

Annotation. *The article prerequisites of automation of management accounting are identifies, the stages of automation and its impact on managerial decision making is analyzed, the introduction of information systems of management accounting is justified, the presence of advantages and disadvantages of different forms of automation is indicated, use of an individual approach to the implementation of automated management accounting on each individual company is proposed.*

Management accounting can be defined as a separate branch of financial accounting that provides management with information used for planning, management, monitoring and evaluation of the enterprise as a whole and its structural subdivisions. Automation as accounting and management accounting will accelerate the process of providing information needed for management purposes. Thus, the relevance of this topic due to the company's needs for timely and quality information.

The aim of the study is to study contemporary issues and future prospects of automation of management accounting in domestic enterprises.

Every leader, especially the founder wants to see the results of the company as a whole and in the context of different departments, branches or various activities. Currently many businesses use one way or the other programs that automate management accounting and management reporting.

All discussed in the article options the automation of management accounting have a right to exist. However, the main reason, which causes problems in management accounting is that every business in the period of its activity is exposed to various changes in the organizational and financial structure, changes in activities, sales and the like. Consequently, changing the structure of management accounting system. However, it is not possible to unambiguously determine which program would be easier to make ongoing changes without violating the logic of the calculations.

At each stage of automation has its advantages and disadvantages, which still need work. Analyzing various options of automation of management accounting, management may choose what is best suited for this enterprise. That is, we propose to use a highly individual approach to the process taking into account each individual business.

Keywords: *automation, management decisions, management accounting, information.*